

До спеціалізованої вченої ради К 64.051.31
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Відгук

**офіційного опонента доктора юридичних наук,
професора, академіка Національної академії правових наук України,
Заслуженого юриста України
Скрипнюка Олександра Васильовича**

**на дисертаційну роботу
Мудролюбової Наталії Олександрівни
«Соціальна держава: шляхи її формування та механізми реалізації на
прикладі Королівства Швеції», поданої на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія
держави і права; історія політичних і правових учень.**

Актуальність обраної теми. Обраний Україною шлях на євроінтеграцію та задекларований першою статтею Конституції України статус нашої країни як соціальної держави диктують необхідність вивчення досвіду становлення та розвитку провідних соціальних держав світу, зокрема дослідження законодавчої бази та механізмів реалізації соціальної держави.

Українська державність у сучасних історичних, економічних та політичних умовах потребує створення стратегії її подальшого соціального розвитку і удосконалення норм соціального законодавства, яке не відповідає сьогоденним потребам суспільства і має багато суперечливих моментів.

Станом на сьогодні в Україні відсутні комплексні дослідження, присвячені вивченню з позиції права соціальної держави, її моделей, механізмів її формування та реалізації, тому вибір теми «Соціальна держава: шляхи її формування та механізми реалізації на прикладі Королівства Швеції» автором є актуальним і своєчасним. Вибір дисертанткою для дослідження моделі соціальної держави саме державу добробуту Королівства Швеції є логічним і виправданим з огляду на її спроможність успішно

розбудовувати соціальну сферу та залишатися однією із самих стабільних країн світу, вирішувати проблеми еміграції, навіть, у рамках кризи, функціонувати з найменшим наступом на соціальні блага.

Про важливість теми дисертації свідчить також її зв'язок з нормативно-правовими документами, науковими програмами, планами, темами, а саме: робота виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії держави і права факультету політології та права Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Дослідження проблем гуманітарних наук (правознавство)», Конституції України, Загальної декларації прав людини, Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та ін.

У цьому контексті актуальність обраної Мудролюбовою Наталією Олександрівною теми не викликає сумнівів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Дисертація Мудролюбової Наталії Олександрівни на тему «Соціальна держава: шляхи її формування та механізми реалізації на прикладі Королівства Швеції» розглядає малодосліджену у теоретико-правовому аспекті тему зарубіжної соціальної держави, її формування та механізмів реалізації і вигідно виділяється серед інших наукових праць, присвячених теорії та історії держави і права, своєчасністю та актуальністю, комплексним підходом до вивчення проблеми, правильним використанням сучасних загальних та спеціальних методів дослідження, що дозволило автору всебічно дослідити предмет дослідження та сформулювати відповідну наукову концепцію, а також обґрунтувати низку рекомендацій щодо використання результатів дисертаційної роботи у навчальному процесі, для подальших досліджень у науково-дослідній діяльності, у правотворчості та правозастосуванні для розбудови України як соціальної держави.

Мета автором досягнута шляхом вдалого вирішення сформульованих у Вступі завдань. Визначені дисертанткою об'єкт та предмет дослідження цілком відповідають обраній автором проблематиці та загальній концепції дисертації. Усі поставлені завдання дисертаційного дослідження Н. О. Мудролюбової знайшли реальне розв'язання на належному науковому рівні. Відповідні висновки у роботі слід визнати достовірними та принципово новими для вітчизняної правової науки.

Обґрунтованість висновків та пропозицій забезпечило широке застосування належної методології дослідження, в основі якої лежить сукупність філософських, загальнонаукових, спеціальних наукових методів, які мають своє безпосереднє застосування у юридичних дослідженнях (зокрема методи компаративного аналізу та діяхронного порівняння, метод правового моделювання, формально-юридичний метод, нормативно-порівняльний метод, конкретно-соціологічний метод, інституційний метод, історико-системний, історико-генетичний та історико-правовий методи, герменевтичний метод та інші).

Достовірність і обґрунтованість наукових положень дисертаційної роботи забезпечується застосуванням комплексу методів та опрацюванням значної кількості робіт вітчизняних та зарубіжних науковців, нормативно-правових актів, автентичних зразків шведського законодавства, історичних документів та джерел XII-XXI століть (400 найменувань). Особливої уваги заслуговує опрацювання автором шведських документів та робіт вчених в оригіналі (133 іноземних джерела, серед яких більше половини шведською мовою).

Варто відзначити доступність та логічність викладення наукового матеріалу. У цілому робота виконана на належному науковому рівні, сформульовані у дисертації положення, висновки і рекомендації є обґрунтованими.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що дана дисертаційна робота є одним із перших у правовій науці комплексним

теоретико-правовим дослідженням соціального законодавства Королівства Швеції на базі історичних та нормативно-правових актів і документів, шляхів формування та механізмів її реалізації.

Заслуговують на увагу положення та висновки дисертації Н. О. Мудролюбової, а саме:

1) Історіографічна ретроспектива представлення окремих проявів соціальної думки у стародавньому світі – Шумерська цивілізація, Спарта, Стародавні Греція та Рим, Київська Русь, Українська Козацька держава та ін. (с. 30-31), поглядів філософів – Платон, Сократ, Аристотель, Цицерон, Ж. Ж. Руссо, Дж. Локк та ін. (підрозділ 1.1) та їх втілення на практиці, що у цілому склали онтологію соціальної думки від античності та стародавніх часів до сучасності і її практичні прояви на різних етапах еволюції суспільства;

2) Слід підтримати висновки автора про те, що «...Юридичною передумовою становлення соціальної держави є поступове закріплення на законодавчому рівні соціальних норм» (с. 34). Автором влучно надано історичні приклади такого юридичного закріплення соціальних норм, яке поклало початок соціальному законодавству і заклало підґрунтя формування сучасної соціальної держави (підрозділ 1.1).

3) У дисертаційному дослідженні ґрунтовно представлено тлумачення широким колом вітчизняних і зарубіжних науковців розвиток поняття соціальна держава (с. 48-51; с. 61-63) та на основі цього запропоноване авторське визначення поняття соціальна держава (с. 198).

4) У роботі досліджено (с. 53-61) та уперше з позиції правової науки надано визначення поняття механізми реалізації соціальної держави (с. 199);

5) В дисертації у порівнянні з попередніми дослідженнями набула вдосконалення характеристика та систематизація існуючих класифікацій моделей соціальної держави, порівняно різні моделі соціальної держави та їх прояви у різних країнах (підрозділ 1.3).

6) Вагомим надбанням дисертантки є опрацювання автентичного шведського законодавства, нормативно-правових актів, наукових праць, періодичних та публіцистичних видань та історичних джерел XII-XXI століть шведською мовою (с. 9 автореферату та с. 196 дисертації), та введення їх в науковий обіг у вітчизняній науці. Це дало змогу автору ґрунтовно і багатоаспектно дослідити соціальну державу Королівства Швеції і представити історико-правовий генезис становлення законодавства Королівства Швеції, зокрема соціального, надати його авторський аналіз від зародження національної шведської соціальної думки до сучасності, з виділенням етапів розвитку, представити еволюцію становлення Королівства Швеції як соціальної держави добробуту в історико-правовій динаміці (підрозділи 2.1 та 2.2).

7) Розгорнуто механізми реалізації соціальної держави Королівством Швеції у різних сферах, визначено системність законодавчої, соціальної бази та її вплив на формування соціального законодавства в інших країнах (підрозділ 2.3).

8) Автором розкрито історичну, політичну та правову унікальність шведської моделі держави добробуту, а також автентичність і самобутність шведського права на базі власних історичних і національних особливостей, традицій та звичаїв (розділ 2).

9) З огляду на те, що дослідження з правової позиції шведської моделі соціальної держави, нормативно-правових актів і законодавства Королівства Швеція в Україні мало фрагментарний характер, ґрунтовне дослідження існуючих проблем, переваг і недоліків держави добробуту Королівства Швеція, аналіз дисертанткою різних аспектів соціальної сфери, поглядів і оцінок науковців, які вважають соціальну модель ідеальною, можна вважати вагомим вкладом у сучасну правову науку (підрозділ 3.1).

10) На окрему увагу заслуговує компаративне дослідження виходу з кризи країнами – представниками різних моделей соціальної держави (підрозділ 3.2).

11) У підрозділі 3.3 здійснено компаративне дослідження України та Королівства Швеція в аспекті трудових правовідносин, боротьби з корупцією і екологічного врегулювання. Розгляд механізмів реалізації боротьби з корупцією державою Королівство Швеція та рекомендація її рецепції для України можна розглядати як дієву допомогу на сучасному етапі розвитку нашої держави як соціальної. Рекомендація використання досвіду законодавчого врегулювання екологічних питань є актуальною для створення належних умов життєдіяльності українських громадян як одного з векторів гідного людського існування.

Загальний аналіз змісту роботи свідчить про належний рівень наукової підготовки автора та його глибоку обізнаність з теоретичними і практичними проблемами теми дослідження.

Зазначений перелік позитивних аспектів дисертації не є вичерпним.

Практичне значення результатів дослідження

Дисертаційне дослідження Мудролюбової Н. О. має суттєве теоретичне та практичне значення, оскільки сформульовані у дисертації пропозиції та висновки можуть бути використані:

- у науково-дослідній діяльності – для подальших наукових розробок у теорії та історії держави і права проблеми соціальної держави, її моделей, механізмів реалізації та правового регулювання суспільних відносин у соціальній сфері;

- у навчальному процесі – для викладання навчальних дисциплін: «Теорія та історія держави і права», «Теорія та історія зарубіжних країн», «Порівняльне правознавство», а також при розробленні навчально-методичного матеріалу для студентів і слухачів юридичних вузів, при підготовці підручників, навчальних посібників, наукових доповідей, написанні курсових і дипломних робіт (Акт про впровадження НПУ імені М. П. Драгоманова № 07-10/1718 від 10 жовтня 2017 р.); (Акт впровадження Національний університет біоресурсів і природокористування України № 10 від 19 червня 2017 р.);

– у правотворчості – з метою вдосконалення вітчизняного законодавства у соціальній сфері, гармонізації вітчизняних стандартів життя з європейськими стандартами тощо (Довідка про впровадження Комітету з питань бюджету ВРУ №04-33/8-1282 (232821) від 07 листопада 2018 р.); як теоретична основа для вдосконалення державно-правових основ та вироблення практичних рекомендацій щодо шляхів становлення демократичної соціальної держави в Україні;

– у правозастосуванні – для вдосконалення практики застосування норм чинного законодавства у соціальній сфері, його оптимізації та підвищення рівня ефективності.

Основні положення та висновки дисертації.

За темою дисертаційного дослідження здобувачем було опубліковано 20 одноосібних праць автора, в яких було викладено основні положення і висновки дисертації, і з яких 5 статей надруковано в провідних фахових виданнях України з юридичних наук, 1 стаття у зарубіжному міжнародному фаховому науковому виданні.

Основні положення та результати дослідження пройшли належну апробацію та дістали схвалення наукової спільноти на міжнародних та всеукраїнських конференціях та семінарах.

Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає встановленим вимогам щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Наведені публікації відображають основний зміст дисертації і одержані автором наукові результати.

Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених законодавством України вимог.

Таким чином, можна зробити висновок, що розроблені положення та висновки дисертації автором апробовані та доведені до наукової громадськості повною мірою.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

У той же час, як кожне наукове дослідження дисертація містить дискусійні положення:

1. Авторське визначення основної ознаки соціальної держави – право на гідне людське існування (підпункт 1.2) викладено не однозначно. Змістовне наповнення зазначеної ознаки, не набуло системного трактування. Авторці слід було б детальніше зупинитися на аналізі зазначених аспектів і запропонувати відповідні рекомендації.

2. У тексті на с. 51-52 авторкою подано аналіз функцій соціальної держави, які на нашу думку в дисертації порівняно з іншими теоретичними засадами соціальної держави розкриті недостатньо детально.

3. Підтримуючи прагнення дисертантки до створення самостійної правової класифікації соціальної держави, що є позитивним, на нашу думку дисертаційне дослідження тільки виграло б, коли б авторка більше уваги приділила вибору критеріїв класифікації соціальної державності.

4. У роботі на с. 138-144, с. 174-176 проаналізоване законодавче врегулювання медичної сфери Королівства Швеція як невід'ємної складової механізму реалізації соціальної держави. Авторці варто було б звернутися до порівняльного аналізу зазначеного аспекту та сформулювати рекомендації, щодо імплементації відповідних норм шведського соціального законодавства до вітчизняного законодавства України.

Однак, висловлені зауваження та сформульовані запитання не ставлять під сумнів значущість роботи, її достовірність, наукову новизну, значення отриманих результатів, її значний теоретичний і практичний потенціал.

ВИСНОВОК:

На підставі вищевикладеного вважаємо, що дисертаційне дослідження Мудролюбової Наталії Олександрівни «Соціальна держава: шляхи її формування та механізми реалізації на прикладі Королівства Швеції» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують

важливу наукову проблему. Зміст та оформлення дисертаційного дослідження відповідають вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а його авторка Мудролюбова Наталія Олександрівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
Заслужений юрист України

О. В. Скрипнюк
О. В. Скрипнюк

06.12.2019 р.

